

УДК 1:340.1:316.324.8

ЯЩЕНКО В.А., доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник ДНУ ПБП НАПрН України.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2257-318X>.

ЕКЗИСТЕНЦІЯ ЯК ГУМАНІСТИЧНА МЕТОДОЛОГІЯ ПРАВА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анотація. Вхідження суспільства в інформаційну епоху потребує кардинального оновлення існуючих та розвитку нових зв'язків та опосередкувань, що призводять до зміни суспільних відносин, вироблення нових вимог до їх правового регулювання. У статті розглядаються питання застосування засадничих методологічних підходів до формування права в інформаційному суспільстві, засновані на філософії екзистенціалізму. У глобальному вимірі гуманізм протистоїть антигуманізму – демократична Україна бореться з військовою агресією авторитарної РФ, що актуалізує розробку ідей гуманізму, у тому числі в якості одного з напрямків удосконалення інформаційного права. Обґрунтовується теза про те, що саме екзистенція найбільшою мірою відповідає потребам гуманістичного напрямку розвитку права, оскільки ця методологія побудована на визнанні унікальності людини та її буття, свободи вибору особистості, дотриманні моральних принципів поведінки, орієнтована власне на самість та її взаємодію з іншими людьми, що відповідає характерним рисам функціонування інформаційного суспільства. Гуманістична екзистенційна парадигма розкривається через призму відповідальності за існування, при цьому не лише індивідуального, а й відповідальності за інших, як це стверджується у працях Мартіна Гайдеггера, Жана Поля Сартра та ін. послідовників цього вчення. У якості механізму реалізації екзистенційної парадигми гуманістичного змісту права в інформаційну епоху пропонується сконцентрувати увагу на розвитку такої його складової як індивідуальне правове регулювання, яке за своїм призначенням та суттю спроможне забезпечити справжню свободу вибору людини і водночас задовольнити потреби суспільства у регулюванні інформаційних відносин. Проведено аналіз співвідношення принципів регулювання штучного інтелекту та інформаційного права, в результаті чого пропонується доповнити інформаційне право етичними та ціннісними змістовними аспектами, що відповідає потребам його подальшого розвитку.

Ключові слова: екзистенціалізм, буття людини, гуманізм, індивідуальне правове регулювання, принципи інформаційного права, відповідальність.

Summary. The entry of society into the information age requires a radical renewal of existing and the development of new connections and mediations, which lead to a change in social relations, the development of new requirements for their legal regulation. The article examines the application of fundamental methodological approaches to the formation of law in the information society, based on the philosophy of existentialism. In the global dimension, humanism opposes anti-humanism - democratic Ukraine is fighting the military aggression of the authoritarian Russian Federation, which actualizes the development of humanist ideas, including as one of the directions for improving information law. The thesis is substantiated that it is existence that best meets the needs of the humanistic direction of the development of law, since this methodology is built on the recognition of the uniqueness of a person and their existence, the freedom of choice of the individual, compliance with moral principles of behavior, is focused on the self and its interaction with other people, which corresponds to the characteristic features of the functioning of the information society. The humanistic existential paradigm is revealed through the prism of responsibility for existence, not only individual, but also responsibility for others, as stated in the writings of Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre, and

other followers of this teaching. As a mechanism for the implementation of the existential paradigm of the humanistic content of law in the information age, it is proposed to focus attention on the development of such a component of it as individual legal regulation, which by its purpose and essence is able to ensure the true freedom of human choice and at the same time satisfy the needs of society in the regulation of information relations. An analysis of the relationship between the principles of regulation of artificial intelligence and information law was carried out, as a result of which it is proposed to supplement the information law with ethical and valuable meaningful aspects that meet the needs of its further development.

Keywords: *existentialism, human existence, humanism, individual legal regulation, principles of information law, responsibility.*

Постановка проблеми. Нині в українському суспільстві, у відповідь на формування нової системи відносин, зумовлених досягненнями інформаційної епохи, формується нова галузь права – інформаційне право, що гостро ставить проблему його подальшого розвитку в напрямку, що відображає властивості інформаційного суспільства. Щоб надати цьому процесу наукової виваженості та прогнозованості, пропонується в якості засадничих положень інформаційного права застосувати методологію екзистенціалізму, яка, завдяки своєму гуманістичному спрямуванню, спроможна надати праву нової якості – забезпечення свободи вибору людини, усвідомлення нею особистої відповідальності та обов'язків стосовно інших людей. Постановка та висвітлення цієї проблеми є новацією в теорії права.

Результати аналізу наукових публікацій. У сучасному арсеналі правової науки проблема удосконалення інформаційного права, в силу її глобальності, розглядається в чисельних працях як вітчизняних так і зарубіжних вчених. В ході розкриття проблеми використовувався Закон України “ Про інформацію” [12], піддавались аналізу публікації В.В. Кириченко щодо властивостей сучасного інформаційного суспільства [4], І.В. Панової [1], М.В. Коваліва, С.С. Єсімова, О.Г. Яреми [2] та ін. з питань принципів інформаційного права, Пирожкова С.І., Хамітова Н.В. про новий гуманізм, як фактор перемоги у війні проти РФ, Клари Неппель і Патриції Шоу – етичних засад регулювання впровадження штучного інтелекту [11], функцій індивідуального правового регулювання в контексті правової реформи – Л.О. Шапенко, І.С. Мельничук [3].

Трактування гуманістичних положень екзистенціалізму супроводжувалось відповідними посиланнями на послідовників цього вчення, всесвітньо відомих вчених Мартіна Хайдеггера [7] та Жана Поля Сартра [8], які у своїх працях розкривали особливості гуманістичного змісту екзистенціалізму.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу положень екзистенціалізму гуманістичного спрямування і запропонування шляхів та напрямків їх застосування в процесі подальшого розвитку інформаційного права та індивідуального правового регулювання в інформаційному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Інформатизація суспільства, поряд з вирішенням практичних проблем регулювання життя людини в умовах неосяжної кількості інформації, коли інформація стала засобом виробництва, викликає потребу пошуку тих методологічних засад, які могли б певною мірою скерувати правову думку на адекватне реагування в законодавчому та правовому в цілому вимірах. Фактично мова йде про те, яким повинно бути право в інформаційному суспільстві.

Об'єктивно розвиток права зумовлений перш за все його сутнісними атрибутами, де серед ключових виступає наявне буття людини, як об'єкт регулювання. Тобто, мова йде про надання буттю певної упорядкованості, спрямованої на розвиток самого життя,

людської цивілізації. Звідси, право зберігає досягнуте цивілізацією і, разом з цим, сприяє його подальшому примноженню.

Як справедливо стверджує Кириченко В.В.: “Основною властивістю сучасного інформаційного суспільства є глобалізація особистісного світосприйняття, включення пересічної людини у загальнопланетарний контекст, розширення меж відомого та кількості тих елементів, які включені у картину світу як внутрішнього координатора активності людини. Поява інформаційного суспільства є логічним продовження тривалої історії еволюції людського виду. Історія суспільного розвитку – це історія людського бажання побудувати світ за “своїм образом та подобою”, адаптувати його для своїх потреб” [4, с. 9].

Саме інформаційне суспільство розширює можливості людини формувати свій власний оточуючий світ, включно з віртуальним, акцентує потребу надання нових можливостей розвитку свободи особистості, практичної реалізації потреби бути самим собою. Таким чином мова має йти про своєрідне олюднення людського буття, що відповідає принципу гуманізації права, тобто, досягнення єдності як особистісних, так і соціальних правових регуляторів.

Методологічною парадигмою в такому разі виступає використання гуманістичних досягнень сучасних новітніх течій світової культури. Найбільш відповідним цій потребі, на нашу думку, виступає, зокрема, світогляд екзистенціалізму, гуманістичний зміст якого є ефективним засобом для осмислення таких сучасних правових проблем як свобода і відповідальність, злочин і покарання, совість і вина та ін.

Більш того, за висновком С.І. Пирожкова та Н.В. Хамітова у широкомасштабній війні рф проти України саме гуманізм в нинішніх умовах набуває екзистенційного значення і може бути глобальним критерієм перемоги України у війні проти рф: “Цим критерієм може бути лише перемога нового гуманізму над неототалітаризмом, який сьогодні загрожує не лише Україні, а й усьому світові. В цьому реальність перемоги і її не лише військове чи геополітичне, а й екзистенціальне значення. У чому новизна гуманізму, який здатен перемагати неототалітаризм? Новий гуманізм, який зумовлює реальну перемогу України і підтримку світу, – це гуманізм не лише співчуття до Іншого, а й розуміння Іншого, більше того, це гуманізм консолідації і співтворчості з Іншим. Саме такий новий гуманізм сьогодні поєднує країни Європи й Євроатлантики, до яких прагне доєднатися Україна” [5, с. 47]. Таким чином значно актуалізується потреба подальшого аналізу гуманістичної складової екзистенціалізму і його впливу на суспільні процеси.

Екзистенція, від терміну екзистенціалізм – один із найвпливовіших напрямів світової філософії ХХ ст., суть якого – у розкритті унікальності людського існування, “...людина має крім свого природного (біологічного) тіла, ще й таку неприродну (за межову відносно власної тілесності) властивість, як дух. Саме духовно (ідеально), у своїй уяві людина здатна будь-коли “перенестись” у будь-яку мить майбутнього чи минулого часу, тобто людина може безпосередньо контактувати не лише з наявною дійсністю (необхідно їй даною), а й комунікувати з невичерпним “морем” можливостей, серед яких вона спроможна вільно обирати будь-яку їй потрібну” [6, с. 186].

Вважаючи гуманістичний вектор ключовим напрямком подальшого розвитку людства, послідовник екзистенціалізму Мартін Гайдеггер навіть зробив спробу акцентувати питання гуманізму через критику його послідовників, які, на його думку, вважають, що “вищі гуманістичні визначення людської істоти ще не досягають справжньої гідності людини. Але протистояння це не означає, що подібна думка скочується до антипода гуманності і виступає за не гуманність, захищає не людяність і

принижує гідність людини. Думка йде проти гуманізму тому, що він ставить *humanitas* людини ще недостатньо високо” [7, с. 72].

Скажімо, питання відповідальності в екзистенції розглядається не лише як індивідуальний акт, а й така дія, яка має поєднувати інтереси інших людей. За висловом Ж.П. Сартра: “...якщо існування дійсно передує сутності, то людина відповідає за те, чим вона є, таким чином, в першу чергу екзистенціаліст віддає кожній людині у володіння її буття та покладає на неї повну відповідальність за існування. Але коли ми кажемо, що людина відповідальна, то це не означає, що вона відповідає тільки за свою індивідуальність. Вона відповідає за всіх людей. ...Коли ми кажемо, що людина сама себе обирає, ми маємо на увазі, що кожний з нас обирає себе, але цим ми також хочемо сказати, що, обираючи себе, ми обираємо всіх людей..., людина, яка на що-небудь зважається та усвідомлює, що обирає не тільки своє власне буття, але й те, що вона ще й законодавець, який обирає одночасно з собою і все людство, не може уникнути почуття повної та глибокої відповідальності” [8, с. 133].

Це усвідомлення себе не просто рівного іншому, а наявність певного ступеню відповідальності за іншого, дає можливість наповнити правовідносини розумінням свободи та відповідальності за наслідки свого вибору. В нинішніх умовах широкомасштабної війни РФ проти України, погрози Росії іншим країнам застосуванням ядерної зброї, підвищення градусу ряду міждержавних стосунків, появи нових кризових ситуацій у світі, як ніколи, гостро ставить питання відповідальності за прийняті рішення, за майбутнє цивілізації, що робить актуальним практичне втілення в життя екзистенційних підходів.

Як відомо, походження, зародження, становлення правовідносин було і залишається серйозною науковою проблемою. Адже вони виникають спочатку в хаосі чисельних, багатоманітних зв'язків та опосередкувань, і лише ті зв'язки, які набули сталості, повторюваності, тобто, закономірного характеру, переросли у відносини як регулятора індивідуального і суспільного життя. Саме на цьому етапі вони можуть набувати правового статусу. Фактично еволюція цих відносин і є історією становлення та розвитку інституту права.

Тож у цьому контексті правові відносини як складова відносин соціальних є базовою категорією. При розробці феномену правовідносин необхідно враховувати їх історичний аспект, тобто те, як ці відносини формувалися в Україні протягом віків.

Одразу ж варто зауважити, що вже зі самого початку ці відносини набули діалогового характеру. З одного боку, в них мало місце загальне, “хоральне”, гуртове начало (общинна рівність), з іншого – простежувався зовнішній (здебільшого європейський) вплив, орієнтований на індивідуально-особистісну іпостась людини з її власними інтересами. Обидва ці вектори формувалися під впливом чисельних ідеологічних спрямувань, яких було аж занадто багато в історії українського народу з його зовнішньо-природним, але головним чином внутрішнім духовно-культурним багатством: працелюбністю, жагою свободи та волі до самовизначення, самоіснування (що загалом сприяло синтезу принципово нової ментальної якості національного правобуття).

Вважаємо, унікальність українського правобуття криється в екзистенційній орієнтації, яка вільна як від хоральних, так і індивідуальних крайнощів, а також у ствердженні особистісно-індивідуальних та комунікаційно-діалогових відносин, що власне становлять основу правобуття. В умовах тоталітарного режиму, звісно, не було можливості реалізувати цю ідею. У пострадянському українському суспільстві виникли об'єктивні обставини для формування громадянського суспільства, зростання ролі

особистості у всіх сферах суспільного буття, які сприяли поєднанню у праві публічних і приватно-правових інтересів. У сучасному (інформаційному) суспільстві, з подальшою гуманізацією права, процес розвитку суперечностей між публічним і приватним набув нового змісту: відбувається взаємопроникнення змістовних елементів, їх синтезування в контексті доступності права на інформацію і водночас інформаційної безпеки, тобто своєрідного вплетення інформаційно-особистісних зв'язків у суспільні відносини.

У філософів-екзистенціалістів кийвської школи М. Бердяєва і Л. Шестова це виражалось через категорії Я і Ти, Я і Інший тощо. В цьому контексті дедалі частіше термін Інший передбачає не лише іншу окремішність (не власну особистість), а й об'єднання таких інших окремішностей (держава, громада, спільнота тощо), навіть якщо індивід є частиною таких об'єднань. Такий підхід зумовлює бачення сучасної держави не лише як знаряддя політичної влади, а й як носія різноманітної за своєю функціональною палітрою колективної волі. Так проявляється родова належність правовідносин, де держава виступає суб'єктом права як його організаційне ядро.

У такому разі сутнісна природа правовідносин полягає в організації соціальних, державно-особистісних відносин за типом їх гармонійного узгодження, упорядкування, створення умов для безпечного співіснування людини (громадянина) і спільноти (держави).

Це упорядкування, як відомо, здійснювалось на різних політико-правових засадах: від абсолютизації публічної влади до анархістсько-волюнтаристського її заперечення. Сучасна цивілізація гостро поставила на порядок денний питання відходу від цих крайнощів і впровадження принципу "гармонійності" у відносинах людини і держави. Ця гармонійність полягає у дотриманні прав і свобод людини, забезпеченні рівності та справедливості у розподілі суспільних благ. В такому разі узагальнено (й дещо ідеалізовано) інститут держави перетворюється у втілення інтересів людини.

Важливим у гуманізації права є також подальше поглиблення зв'язку екзистенціології та правової антропології, як методологічної умови гуманізації права: у центрі предмету правової антропології не просто людина, канони постіндустріального, інформаційного суспільства актуалізують проблему оптимізації функціонування людини у природному і соціальному житті: глобальні проблеми людства, екологічні кризи, трансконтинентальні пандемії тощо трансформують сьогодні феномен гуманізму, свідчать про те, що він набув сьогодні праксеологічного змісту. Тобто, правова антропологія зміщується в практичну площину гуманізму, що виступає засадним для вирішення у праві проблеми свободи і відповідальності.

Саме ця практична спрямованість правової антропології дасть можливість удосконалити її понятійний апарат, а орієнтація на екзистенційну самість – подолати наявне протиріччя у трактуванні людини лише як окремого індивіду соціального організму. За Мартіном Гайдеггером: "На основі цього спільного буття в світі світ завжди є таким, який я розділяю з іншими. Світ присутності є спільним світом. Буття є подія з іншими. Внутрішньо світове саме собою є спів – присутність"[9, с. 72].

Тому і українська правова думка, вважаємо, повинна ґрунтуватися на таких двох основних засадах: з одного боку, виходити з наявних досягнень у правовому пошуку, тобто зберегти українську правову традицію і водночас збагатити її вищезгаданою людською багатомірністю, а з іншого – включати новації, зумовлені потребами й вимогами новітньої інформаційної еволюції правової сфери.

Вважаємо, що в цьому розумінні має превалювати гуманістична, екзистенційна спрямованість права, що відповідає його справжній природі як волі людини до самоіснування. Адже, як відомо, людина існує в залежності від сукупності її відносин до

інших людей, які, власне, і складають об'єктивну основу цього існування як самотуття. Водночас воля до самоіснування немає нічого спільного з самоізоляцією людини. Навпаки, в екзистенціалізмі йдеться про те, що унікальність, неповторність людини як самоті вимагає опрідечення всіх притаманних їй можливостей. Це може бути здійснене лише через зв'язок з іншими індивідами у процесі взаємодії, що, природно, потребує регуляції, у тому числі правової.

В такому разі екзистенціальний підхід свідчить про те, що в основу права мають бути покладені інтереси людини, особистості, що й формує, власне, соціальне буття. Звідси соціальний статус права виступає одночасно і індивідуально-особистісно спрямованим. Це дасть змогу максимально виявити і реалізувати невичерпні можливості індивіда засобами права і, відповідно, наблизити право до нагальних потреб людини. Така спрямованість права через правотворчість сприятиме зміні підходів до змісту права, його збагаченню за рахунок невичерпності індивідуально-особистісної глибини самоіснування.

Зокрема, концепція екзистенційної комунікації розглядає проблему ситуативності, за якою людина і суспільство завжди поміщені в певну, конкретну ситуацію, що відповідає потребам індивідуального правового регулювання і дає можливість вибудувати такі відносини, які дозволять в інформаційному суспільстві:

- гармонійно враховувати наявні невідповідності між суспільним і індивідуальним,
- надати соціально-правову оцінку проблемі ситуативності, за якою людина і суспільство завжди поміщені в певну, конкретну ситуацію;

- у концепції екзистенційного Я розкрити права та свободи індивіда шляхом розвитку такого важливого напрямку правотворчості як індивідуальне правове регулювання, що дає можливість більш ефективного захисту саме психологічно – духовної складової життя людини в інформаційному суспільстві [10].

Більшість науковців сходяться на думці, що індивідуальне правове регулювання – це впорядкування поведінки людей за допомогою актів застосування норм права, тобто індивідуальних рішень, що враховують інтереси окремих особистостей, розраховані на конкретну життєву ситуацію. Зважаючи на те, що в інформаційному суспільстві дедалі більшого вираження набуває свобода волі людини, її індивідуальність, творча природа, можемо зробити висновок, що особливості індивідуального правового регулювання можуть виступати одним з напрямків удосконалення системи інформаційного права в гуманістичному ключі, механізмом реалізації прав і свобод людини в інформаційну епоху.

Оскільки самі відносини в інформаційному суспільстві лише розпочинають формуватися, а цілісний механізм побудови на їх основі правовідносин ще не сформований, розвивається на повсякденній, буденній основі “від випадку до випадку”, тому індивідуально правове регулювання в даному випадку і потребує визначення висхідних, засадничих положень, якими можуть виступати принципи, стандарти, висновки за результатами аналізу інформаційних суспільних відносин та чинної практики індивідуального правового регулювання.

В такому разі традиційний підхід у співвідношенні загального права і індивідуального правового регулювання, де останнє лише доповнює загальне право, в інформаційному суспільстві може змінитися, оскільки вагоме поширення практики індивідуального правового регулювання для максимального забезпечення свободи вибору людини може виступити чинником подальшого розвитку, удосконалення загального права через аналіз та узагальнення регулювання окремих випадків, казуальних ситуацій і формування на цій основі вивідних положень, фактично узагальнених інформаційних норм.

Одним з ефективних напрямків такої роботи може бути застосування методу аналогії регулювання близьких до досліджуваної проблеми явищ та процесів. В даному випадку вважаємо за доцільне покласти на спроби регулювання такої глобальної проблеми як використання штучного інтелекту (далі – ШІ), саме гуманістичного напрямку його подальшого застосування. Так як законодавство у цій сфері все ще знаходиться в стадії розробки, саме принципи можуть бути засадним способом забезпечити узгоджений технологічний та соціальний підхід до регулювання питань розробки та впровадження штучного інтелекту.

Відстоюючи ідею гуманістичного майбутнього ШІ, Клара Неппель і Патриція Шоу справедливо вважають, що регулювання ШІ має засновуватись в першу чергу на етичних принципах та соціальних цінностях: “Забезпечення роботи цифрових систем і послуг відповідно до узгоджених норм і принципів має важливе значення для зміцнення довіри та полегшення їх впровадження. Соціально-технічні стандарти, стандарти, що ґрунтуються на цінностях, і схеми сертифікації запроваджуються як сприятливі інструменти для впровадження відповідальних та етичних підходів до ШІ відповідно до майбутніх нормативних вимог.

Системи ШІ можна використовувати, щоб позитивно вплинути на людство за умови, що вони розроблені, розгорнуті та введені в експлуатацію відповідально. Це вимагає від творців ШІ та користувачів ШІ виходити за рамки законодавчих вимог (де вони існують) і використовувати цілісний екосистемний підхід для етичної боротьби з ризиками та впливом ШІ на фундаментальні права, людську гідність, процвітання та сталість людини в коротко, про людей і планету” [11].

З посиланням на Центр Беркмана Кляйна Гарвардського університету Клара Неппель і Патриція Шоу вказують на такі принципи розробки ШІ: “міжнародні права людини, просування людських цінностей (таких як автономія, свобода волі, гідність, співчуття та благополуччя), професійна відповідальність, контроль техніки людиною, неупередженість, справедливість і відсутність дискримінації, прозорість і зрозумілість, безпека та захист, відповідальність, конфіденційність” [11].

Такі принципи як просування людських цінностей та відповідальність безпосередньо відповідають сутності екзистенційного підходу, інші – опосередковано відображають його зміст.

Водночас, віддаючи належне високій моральній значущості названих принципів, все ж відзначимо, що на даному етапі розробки ШІ вони за змістом власне, не стосуються особливостей його роботи, а містять загальні вимоги до користі чи охорони від тих суспільних небезпек, які можуть з’явитися з впровадженням ШІ, тобто, виконують більшою мірою безпекову функцію, що цілком справедливо. Зауважимо, що хоча названі принципи носять рекомендаційний характер, вони об’єктивно на етичному, глобальному рівні виконують необхідну регулятивну функцію. Таким чином, що стосується індивідуального правового регулювання в інформаційну епоху, то за аналогією, доцільно в якості відправних вимог, взяти за основу принципи інформаційного права і з’ясувати, якою мірою вони створюють умови для правової реалізації прав і свобод людини, забезпечення можливостей реалізації її інтересів.

Згідно ст. 2 Закону України “Про інформацію” принципами інформаційних відносин є: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації; свобода вираження поглядів і переконань; правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя. [12].

Досить близькі за змістом до цих принципів також принципові положення, викладені у ст. 2 Закону України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки” [13].

Віддаючи належне авторам законодавства за системне викладення його норм, все ж зазначимо, що вказані принципи, а значить і саме інформаційне право дещо відстають від інформаційного розвитку суспільства і не повністю відображають всю повноту сучасних інформаційних відносин. Зокрема, термін “інформована згода” вже набув всезагального статусу, фактично статусу принципу, однак в Законі України “Про інформацію”, як загальному нормативному акті, цей важливий аспект реалізації права ще не знайшов свого відображення.

Наступне, в нинішньому інформаційному суспільстві настала потреба ці принципи наповнити відповідними моральними, ціннісними вимогами щодо дій суб’єктів інформаційних відносин, а не лише констатації їх інформаційних можливостей, що відповідає екзистенційному баченню розвитку правових ідей. Головна з цих вимог – не лише свобода вибору, а в першу чергу порушення питання відповідальності за здійснений вибір, за власну долю і долю інших, що в умовах неконтрольованого інформаційно-технічного розвитку може поставити на межу виживання цілі народи, нації, а можливо, і людство в цілому. При чому важливо визначити не лише саму наявність у нормативному акті положення про відповідальність, а й визначити механізм його реалізації, що буде виступати гарантом дотримання цього принципу.

У спробі забезпечити гуманістичний напрямок розвитку ІІІ на проблему відповідальності звертається особлива увага Кларою Неппель і Патрицією Шоу: “Етична відповідальність має багатовимірний характер. Що і хто несе відповідальність за дію чи бездіяльність в організації, залежить від структури організації, функцій, які виконуються в організації, чіткості ліній звітності та того, наскільки добре підконтрольний чи ні персонал (або підрядники) всередині організації. Крім того, кожна роль може по-різному інтерпретувати те, що відбувається в системі ІІІ, залежно від власних знань і досвіду, а взаємодія між колегами в будь-якій структурі управління також може бути чутливою до групової та владної динаміки – як позитивної, так і негативної” [11].

Ще один важливий екзистенційний аспект – єдність існування світу та людини, тому є важливим аналіз сфери буття людини, її місця в інформаційному світі, і як наслідок – уніфікація та типологізація соціальної поведінки людини в інформаційному суспільстві, що фактично виступає джерелами інформаційного права, створює умови для формування змісту правових норм. Цим самим реалізується людино-центристський підхід до формування права, наповнення його ціннісними атрибутами, які відображають суспільні процеси, що є безпосереднім проявом гуманістичного напрямку розвитку права.

Висновки.

Проведений аналіз переконує в тому, що подальший розвиток інформаційного права має набувати акцентованого гуманістичного змісту, що відповідає потребам реалізації в інформаційному суспільстві свободи вибору особистості, наповнення правових норм ціннісними складовими інформаційної дійсності, створення умов для самореалізації людини.

Аргументується висновок про те, що методологія екзистенціалізму, орієнтована на унікальність людського буття, самовизначення, внутрішню свободу людини, може виступати засадним орієнтиром у реформуванні інформаційного права, що відповідає інтересам як окремої людини, так і суспільства в цілому.

Важливо також те, що екзистенція підкреслює необхідність відповідальності людини за прийняті рішення, при цьому не лише особистої, а й відповідальності за інших, що в умовах різкого зростання технологізації суспільного життя, автономізації буття особистості, стає одним з ключових засад правового регулювання. В якості одного із способів підвищення ефективності реформування інформаційного права пропонується акцентувати увагу на розширенні можливостей індивідуального правового регулювання.

Використана література

1. Панова І. В. Поняття та види загальних принципів інформаційного права України. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/-soc_gum/vkhnuvs/2009_45/VV-45/VV-45_6.pdf (дата звернення: 27.02.2024).
2. Ковалів М.В., Єсімов С.С., Ярема О.Г. Інформаційне право України: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 416 с
3. Шапенко Л.О., Мельничук І.С. Індивідуальне правове регулювання в контексті правової реформи. *Юридичний вісник*, № 4 (57) 2020. С. 60-65.
4. Кириченко В.В. Особистість у сучасному інформаційному суспільстві: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 245 с
5. Пирожков С.І., Хамітов Н.В. Війна і мир в Україні: шляхи до реальної перемоги і розвитку. *Вісник НАН України*, 2022, № 9. С. 38-49.
6. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди ; ред. кол.: В.І. Шинкарук (голова) та ін. Київ: Абрис, 2002. 258 с
7. Heidegger M. *Ober den Humanismus*. Frankfurt a. M.: Klostermann, 1975, S 5-47. URL: <https://ibib.ltd.ua/haydegger-pismo-gumanizme-32957.html> (дата звернення: 17.02.2024).
8. Сартр Ж.П. Екзистенціалізм – це гуманізм. – (Читанка з філософії: у 6 кн). Кн. 6: Зарубіжна філософія ХХ століття. Київ: Довіра, 1993. С. 131-139.
9. Мартін Гайдеггер Буття і час. URL: <https://lib.sashko.me/files/2021/03/17/10/17/50/buttya-i-chas.pdf> (дата звернення: 18.02.2024).
10. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 17.02.2024).
11. Клара Неппель, Патриція Шоу. Управління для цифрового гуманізму: роль регулювання, стандартизації та сертифікації. – 21 грудня 2023 р. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-45304-5_21 (дата звернення: 18.02.2024).
12. Про інформацію: Закон України від 02.10.92. р. № 2657-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 48. Ст. 650.
13. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки: Закон України від 09.01.07 р. № 537-V. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2007, № 12. Ст. 102.
